

№ 16 (273)
Красавік 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Жыву ў Беларусі: рачканскія даследчыкі** – стар. 2
- **Годнасць: Конан з арміі Андэrsa** – стар. 3 і 7
- **Успаміны: Белакоз пра Міклашэвічаў і іх дачку Ларысу** – стар. 6

Наша віншаванне

Уладзіміру Міхайлавічу КОНАНУ

Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуе Вас, знакамітага філосафа і беларускага культуролага, гісторыка і літаратуразнаўцу, з нагоды жыццёвага і творчага юбілею. Імкнемся адзначыць яго выходам кнігі «Погляд у вечнасць» аб Вашым творчым шляху, якая павіна выйсці праз тыдзень у выдавецтве «Беларускі фонд культуры». Зычым добрага здароўя, поспехаў у выбраных Вамі накірунках навуковай дзейнасці і ў грамадскім жыцці.

З пашанаю да Вас –

*рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»,
выканкам Беларускага фонду культуры*

Весткі дзяржаўнай камісіі «Вяртанне»

15 красавіка пад старшынствам намесіка міністра замежных спраў С.Ф. Алейніка адбылося другое пасяджэнне Камісіі пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковы і культурны ўжытак нацыянальных каштоўнасцяў, якія апынуліся за мяжой.

Павестка дня Камісіі складалася з дакладаў сакратарыята (А.М. Боганева) і экспертнай групы (М.Ф. Шумейка) з прапановамі аб арганізацыі дзейнасці Камісіі і зацвярджэнні адпаведных дакументаў. Другім пытаннем разгледжана прапанова Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь пра варыянты магчымага вяртання ў нашу краіну Лаўрышаўскага Евангелля, якое зараз знаходзіцца на пастаянным захаванні ў музеі Чартарыйскіх у г. Кракаве (Польшча).

Разгледжаны прапановы пра пытанні на наступнае пасяджэнне Камісіі, у тым ліку, складанне рэестра культурных каштоўнасцяў, якія апынуліся за межамі краіны, на падставе матэрыялаў, падрыхтаваных камісіяй «Вяртанне» Грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», бібліятэкамі, музеямі, архівамі. Абмяркоўваліся складаныя юрыдычныя, фінансавыя, арганізацыйныя пытанні рэзультату.

У абмеркаванні ўдзельнічалі і ўнеслі прапановы намеснік міністра культуры У.П. Грыдзюшка, дырэктар дэпартаменту па архівах і справаходстве Мініюста У.І. Адамушка, старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА У.Р. Шчасны, старшыня Беларускага фонду культуры У.А. Гілеп ды іншыя.

Кіраўнік камісіі «Вяртанне» Беларускага фонду культуры Адам Мальдзіс засяродзіў увагу прысутных на недакладным выкананні прац па аднаўленні мемарыяльнасці Старажоўскіх могілак у Мінску перыяду Першай сусветнай вайны, якія праводзяцца Мінгарвыканкамам. Па гэтым пытанні была выказана просьба ад імя Камісіі Міністэрству культуры, разгледзець паднятае пытанне на чарговым пасяджэнні Рады па ахове гісторыка-культурнай спадчыны.

Наступны збор Камісіі прызначаны на канец мая 2009 г.

Наш кар.

Запрашаем на Случчыну

«Жыве зямля травінкай кожнай»

Сучасны этап развіцця чалавецтва характарызуецца глабалізацыяй праблем, у першую чаргу – экалагічным становішчам на Зямлі, ад якога залежыць будучае жыццё на планеце. Таму адукацыя ў сферы экалогіі стала адным з прыярытэтных накірункаў у дзейнасці Слуцкай цэнтральнай раённай бібліятэкі. Дзеля гэтага бібліятэка цесна супрацоўнічае разам з выканаўчымі органамі ўлады, з рознымі навукальнымі ўстановамі і грамадскімі арганізацыямі.

Традыцыйна ў Сусветны дзень аховы навакольнага асяроддзя ў бібліятэках праходзяць Дні экалогіі. Вялікі рэзананс атрымала сустрэча пад назвай «Хто мы без прыроды, без яе прыгажосці», арганізаваная супрацоўнікамі бібліятэкі, на якой увага ўдзялялася тэме – забруджванне паветра, сажалак і глебы ў сліцкім рэгіёне. Спецыялісты-экалагі адказалі на пытанні гараджан, пазнаёмілі іх з альтэрнатыўнымі спосабамі ачысткі пітнай вады, што з'яўляецца надзвычай актуальным для любога горада. Сярод ўдзельнікаў мерапрыемства праводзілася віктарына «Запаведныя куточки зямлі Слуцкай».

Экалагічнае краязнаўства – гэта адзін з галоўных накірункаў у працы нашай бібліятэкі. Праз кнігі і акцыі па ахове прыроды мы спрабуем прывіць чытачам любоў да роднага краю, раскажаць пра помнікі культуры і прыроды. Ужо на працягу 30 гадоў працуе радыёуніверсітэт – «Зямля мая, любоў мая», у эфіры якога гучалі перадачы па такіх тэмах: «Чалавек у горадзе XXI стагоддзя», «Чым дыхае горад», «Калі дрэвы плачучы», «Па старонках Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь».

Цікава праводзілі і вусны часопіс «Цудоўны свет жывой прыроды». Першая

старонка яго «Спежкі роднага краю» пазнаёміла гледачоў з багатым жывёльным і раслінным светам нашага краю, з цудоўнымі куточкамі прыроды Случчыны. Другая старонка часопіса – «Вада – адлюстраванне бяды». Спецыяліст-экалаг адказаў на пытанні прысутных. Супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі для ўдзельнікаў мерапрыемства прагляд літаратуры і знаёмства з выдадзеным бібліяграфічным спісам «Памятныя экалагічныя даты». Такім чынам, усе жадаючыя змаглі набыць багаты вопыт па экалагічным выхаванні. І будзем спадзявацца, што наша праца ў будучым прынесе добрыя вынікі.

*Л. БАЙКО, бібліятэкар
першай катэгорыі аддзела
абслугоўвання і інфармацыі
Слуцкай раённай сеткі
публічных бібліятэк*

Нашы віншаванні

Лідскаму гісторыка-мастацкаму музею 50 гадоў

Заснаваны 24 красавіка 1959 года Лідскі краязнаўчы музей у гэтым жа годзе адкрыў для наведвальнікаў сваю першую экспазіцыю. На працягу 50-ці гадоў яна ўдасканалвалася некалькі разоў, а ў 2000-м годзе была аб'яднаная з мастацкай галерэяй «Лідзя», пасля чаго музей атрымаў новую назву «Лідскі гісторыка-мастацкі музей».

«Краязнаўчая газета» ды Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з 50-годдзем заснавання, жадаюць ім поспехаў у высакароднай музейнай справе па выхаванні патрыятаў Бацькаўшчыны, зычаць здароўя і дабрабыту.

Уладзімір ГІЛЕП

На тым тыдні...

● **3 16 па 18 красавіка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшоў першы **Міжнародны фестываль рэкламы «Белы квадрат»**. На суд кампетэнтнага журы (у якое ўвайшлі крэатыўныя дырэктары вядучых рэкламных агенцтваў, вядомыя рэжысёры і дызайнеры з Беларусі, Расіі, Украіны, Прыбалтыкі ды іншых краінаў Еўропы) найлепшыя працы прадставілі як «доўгажыхары» рэкламнага рынку Беларусі і замежжа, так і маладыя таленавітыя адмыслоўцы. У рамках фестывалю прайшлі семінары і майстар-класы, якія ладзілі вядомыя рэкламісты з Беларусі, Расіі, Украіны, Латвіі, Эстоніі, Арменіі, Чэхіі. Тут жа можна было з першых вуснаў пачуць гісторыю стварэння вядомых рэкламных ролікаў і правядзення рэкламных кампаній вядомых брэндаў.

● **18 і 19 красавіка** ў Мінску, абласных цэнтрах і малых гарадах краіны прайшоў **Фэст экскурсаводаў**, прымеркаваны да Міжнароднага дня помнікаў. Яго ладзілі грамадскія арганізацыі Беларускай камітэт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС), Беларускай фонд культуры, «Гісторыка», «Этна», Асацыяцыя экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў. Толькі ў Мінску было арганізавана больш за 20 экскурсіяў па гістарычных мясцінах цэнтра горада і мікрараёнаў. У Палацы дзяцей і моладзі адбыўся канцэрт, дзе прайшло ўзнагароджанне найлепшых экскурсаводаў Дыпламамі і каштоўнымі падарункамі.

Мы мяркуем вярнуцца да гэтай тэмы пазней і раскажаць пра новы фэст падрабязней.

● **3 24 красавіка па 1 мая** ў Мінску ўпершыню адбываецца **Міжнародны фестываль класічнай музыкі «Меладрама»**, прэм'ера якога паспяхова прайшла 28 сакавіка 2008 года ў Лондане. У аснове імпрэзы – сінтэз некалькіх ідэяў. Найперш гэта ідэя творчых зносінаў маладых таленавітых музыкаў з вядомымі выканаўцамі нашага часу, іх творчы кантакт на сцэне і спроба прамога дыялогу са слухачом. Другая – сучаснае пераламленне шырокага погляду на музычна-тэатральны жанр «меладрама». (Нярэдка тэрмін значна пашырае сэнсавыя рамкі свайго першапачатковага значэння. Так, у сучасным сэнсе гэта хутчэй інтэлектуальны дыялог – дыялог культур, аўтара і выканаўцы, выканаўцы і слухача і выканаўцаў між сабою). У праграме – камерная інструментальная музыка І.С. Баха, В.А. Моцарта, Ф. Мендэльсона, А. Дворжака, М. Равеля, К. Дэбюсі ды іншых. Запланаваны і прэм'еры: упершыню ў Мінску прагучаць творы Гіёма Канесона і Жэрома Дзюкро, у выкананні вядомых французскіх музыкаў Ж. Дзюкро (фартэпіяна) і Ж. Перно (віяланчэль). У інтанацыйны дыялог з імі ўступаюць маладыя беларускія выканаўцы Арцём Шышкоў (скрыпка), Аляксей Кісялёў (віяланчэль), Аляксандр Музыкантаў (фартэпіяна), Даша Мароз (фартэпіяна), ансамбль салістаў «Арт-аркестр» пад кіраўніцтвам Арцёма Шышкова.

Фіналам фестывалю стануць два юбілейныя канцэрты Канцэртнага аркестра Рэспубліканскага музычнага каледжа (сёлета ён адзначае 20-годдзе) пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Перліна: 1 мая – у Мінску, 7 мая – у Лондане.

Песні маёй краіны

Зараз у нашай краіне праводзіцца нямала конкурсаў з удзелам народных ансамбляў. Адзін з іх абвясціў тэлеканал АНТ. На гэтым конкурсе кожная вобласць прадставіла свае лепшыя калектывы, бо ў кожным куточку нашай Радзімы багата таленавітых людзей.

Больш за ўсё зачараваў глядача і журы Народны ансамбль «Мінскія музыкі», які працуе ў Заводскім раёне Мінска, пры гімназіі № 17. У ім іграюць і спяваюць людзі ва ўзросце ад 17 да 85 гадоў. Ёсць у калектыве унікальныя старадаўнія цымбалы – іграюць на іх Уладзімір Чар-

Травень

1. Кузьма. «Май Кузьма з морквінай сустракае, а Пахом з гурком».
5. Ляльнік. Свята Лялі – дачкі Лады.
6. Юр'е. Свята жывёлы. «Як дождж на Юр'я – хлеб будзе і ў дурня». Абрад «страла».
7. Алісей. «Прышоў Алісей – авёс пасей». **Бабскія розбрыкі**.
8. Марк. **Станіслаў**. «Сей лён на Станіслава – вырасце як лава».
10. Ярылавіца. Свята Ярылы.
11. **Пранціш**. Які дзень, такое і лета. Пачатак ***Пераплаўнага**, **Чарвівага** тыдня. Не трэба садзіць, бо заядуць чэрві.
13. Якуб. «На Якуба грэе любя».
14. Макараў. Абрады ля вады.
15. Барыс. Апякун поля і жывёлы.
19. 20. Антоній. «На святы Антоній сей авёс для коней, а як удасца, дык і прадасца».
21. ***Ушэсце**. Унебаўшэсце пана Езуса. Свята агляду жыта. **Іван Веснавы**. Апякун земляроба. «На Івана каласок, а на Пятра шражок».
22. **Мікола Веснавы**. Свята пастухоў. **Алёна**. «Сей лён на Алёну – вырасце па калена». ***Градабойцы** (Ледавіты дзень).
24. **Макей**. «Мокра на Макея – і лета не прасушыць...» **Кірыла і Мяфод**.
27. **Сідары**. «Прышлі Сідары – прышлі і сіверы».
28. **Пахом**. «Святы Пахом павее цяплом». «Сей агуркі на Пахом – будзеш насіць мяхом». ***Ушэсце**. Дзень агляду жыта. Абрад «страла».
29. **Мадалена**. «Мадалена зязюльку прысылае».
31. ***Сёмуха**, **Зыход Св. Духа**. Свята зеляніны. **Шэсць дзеў**. «Лён сей позні на Шэсць дзеў». **Канпелька Матруна**. «Канпелька Матруна ў зямлю махнула». **Фядот**.

Рачканскія краязнаўцы-даследчыкі

На працягу некалькіх гадоў займаюцца краязнаўчымі даследаваннямі вучні рачканскай базавай школы Ляхавіцкага раёна. Разам з настаўнікамі яны падарожнічаюць у гісторыю роднага краю. Выспытаеце, як яны прыйшлі да гэтага? Месцазнаходжанне школы адкажа на гэта пытанне: палацава-паркавы ансамбль «Грушаўка», адна з лепшых гаспадарак раёна СВК «Ляхавіцкі» – вось яно, поле для даследчай творчай дзейнасці.

Вучні школы ўдзельнічаюць у розных рэспубліканскіх акцыях, напрыклад, у мінулым навучальным годзе ў акцыі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся». Іх работа «Пасляваенны перыяд развіцця СВК «Ляхавіцкі»», інфармацыйна-

даведачныя буклеты па гісторыі і краязнаўству «Знакамітыя людзі зямлі Рачканскай» занялі першае месца ў раённым конкурсе, а таксама ўзнагароджаны дыпламам упраўлення адукацыі аблвыканкама. Значнае месца ў гэтых работах адведзена кіраўніку сельгаскааператыва, заслужанаму работніку сельскай гаспадаркі Рэспублікі Беларусь, славу таму земляробу Аляксандру Іванавічу Вітку, укладу гаспадаркі ў развіццё сельскай установы адукацыі. Экскурсійныя маршруты, якімі праўленне СВК ўзнагароджае лепшых вучняў школы на кожных канікулах, сталі традыцыйнымі. Школьнікі наведваюць розныя мясціны, што дапамагае знаходзіць матэрыялы для новых даследаванняў. У гэтым навучаль-

ным годзе яны прынялі актыўны ўдзел у конкурсе, прысвечаным 65-годдзю вызвалення Беларусі ад намецка-фашысцкіх захопнікаў і перамозе ў Вялікай Айчыннай вайне, «Успомнім іх пайменна». Юныя даследчыкі, чыя работы занялі прызавыя месцы ў раёне, цяпер прадстаўляюць Ляхавіцкі раён у Брэсцкай вобласці.

Поспеху вучняў рачканскай школы папярэднічала вялікая мэтанакіраваная даследчая праца, якая праводзілася настаўнікам Георгіем Мікалаевічам Гацурам разам з дзевяцікласнікамі. Яны пабывалі ў райваенкамце, упраўленні па працы, занятасці і сацыяльнай абароне, наведвалі ветэранаў і ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, былых вязняў канцлагераў, чыі сем'і жывуць у Ляхавічах, вёсках Русінавічы, Гаслаўшчына, Пашкоўцы, Шчасавічы, Жарскія Хутары Начаўскага сельскага Савета.

Школьнікі разам з настаўнікам працавалі з архіўнымі дакументамі, запісалі ўспаміны людзей, знаёмліліся з сямейнымі фотаальбомамі мінулых гадоў. Юныя краязнаўцы навучыліся аналізаваць гістарычную інфармацыю. А яшчэ адчуваць гонар за дасягненні знакамітых землякоў, адказнасць за будучыню свайго народа, сваёй Бацькаўшчыны.

Мікалай ГЛЕБ,
краязнаўца

Урокі раднамоўя бабулі Фядоры

У вёсцы Заградзе бабулю Фядору Самойленка ведалі і паважалі не толькі суседзі, а бадай усе сталыя жыхары за тое, што з кім яна не сустракалася на вуліцы, у краме ці на сваім двары, заўсёды размаўляла на сваёй роднай украінскай мове. Хтосьці слухаў ды ўсміхаўся, нехта здзіўся, маўляў, столькі гадоў яна тут жыве, а гаворыць па-свойму.

З Украіны яе прывёз сын, былы капітан трэцяга рангу, які ў саветскія часы нёс службу на адной з атамных падводных лодак. Пасля таго як ён адбыў патрэбны тэрмін службы, выйшаў на пенсію, у Слуцку з жонкай займелі кватэру, а ў Заградзі купілі апусцелую хату. У свае гады (ёй было амаль восемдзесят) бабуля Фядора гаспадарыла на лецішчы круглы год, у агародзе садзіла ўсё што патрэбна да стала – садавіну ды гародніну. Наведваючы гэту вёску, я не раз сустракаўся з Фядорай. Яна расказвала пра жахлівыя гады галадамару на Украіне, калі выміралі цэлыя вёскі. Людзі елі траву, лісце, і нават даходзіла да людоедства. Бацькі Фядоры здолелі ўратаваць трынаццацігадовую дзяўчыну: адправілі яе ў горад да добрых людзей. Там Фядора вырасла, выйшла замуж.

Па прыездзе ў вёску бабулю здзіўляла, што людзі здзіліліся таму, што яна не забыла сваёй мовы, бо самі, дарослыя, пенсіянеры, размаўлялі «цы тэ па-руську, цы тэ па-беларуську», але не так, як яна чула па радзье. «Ваша мова не гіршая за нашу, украінскаму», – такі водгук прыемна было чуць!

Праз некалькі гадоў пасля смерці сына, здароўе якога было падарвана працяглай блізкасцю да атамнага рэактара падводнай лодкі, пагоршылася здароўе і ў Фядоры. Навестка забрала яе да сябе ў горад, дзе Фядора хутка памерла.

Такі лёс на схіле гадоў нападковае многіх бабуль вясковай «закваскі», якіх дзеці, ці хтось з блізкіх забірае да сябе ў горад. А ўсё таму, што змена ўмоў жыцця без звыкллага побыту для некаторых з іх – псіхалагічны надлом, туга па вясковым куце, дзе ўсё было блізкае да душы – і суседзі, з якімі можна было падзяліцца сваімі думкамі, і сабака ў будцы, і кот пад нагамі ў хаце, і градкі ў агародзе, і нават шчабятанне ластавак пад дахам.

Дарагія ж мае і бацькі, і дзяды
Падпявайце ж вы нам,
Пра наш будучы лёс, –

– хочацца паўтараць услед за «музыкамі».

«Дзякуй!» – чулася з залы. Воплескі слухачоў доўга не сціхаліся.

Мікола КОТАЎ,
пазаштатны
карэспандэнт
«Краязнаўчай газеты»

Міхаіл ТЫЧЫНА,
г. Слуцк

Са старой падшыўкі

Прага духоўнасці

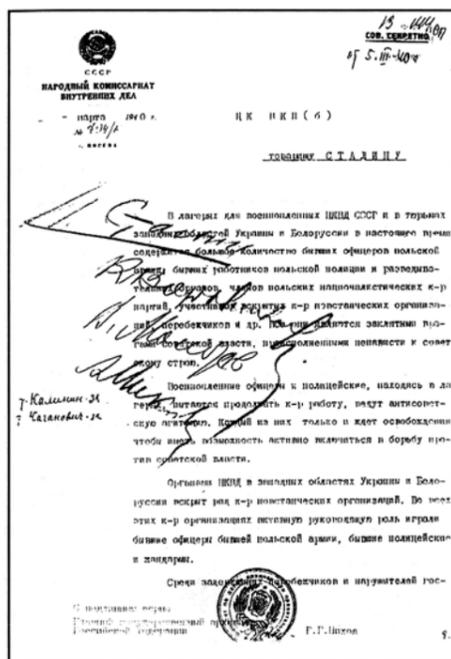
Нядоўгім было жыццё Мсціслава Камінскага – нарадзіўся 28 красавіка 1839 года, памёр 12 лістапада 1868-га. Але паспеў зрабіць вельмі шмат. Нібы прадчуваючы сваю хуткую канчыну, спяшаўся праявіць сябе ў розных галінах дзейнасці. Увайшоў у гісторыю М. Камінскі як літаратар, этнограф, фалькларыст, публіцыст. І гэта пры тым, што належнай адукацыі не меў. Урадженец фальварка Радзецк Вількамірскага павета Віленскай губерні (Літва), ён толькі з 1860 па 1863 год вучыўся ў медыка-хірургічнай акадэміі. А ўжо ў 1863 годзе стаў супрацоўнікам газеты «Віленскі веснік». У гэтым выданні вёў рубрыку «Мясцовы агляд», а таксама выступаў з артыкуламі на літаратурныя, грамадска-бытавыя, прыроднаадукацыйныя тэмы, што само па сабе сведчыла аб шырыні яго інтарэсаў. З 1866 года друкаваўся ў такіх выданнях, як «Ілюстраваны штотыднёвік», «Варшаўская бібліятэка», «Польская газета», «Калоссе» ды іншых. Усё большую ўвагу М. Камінскі ўдзяляе даследаванню матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага і польскага народаў. Для прыкладу,

у артыкулах «Дзяды» і «Прыказкі людз з-пад Вільні» апісаў беларускія абрады. Услед за Я. Тышкевічам, Я. Чачотам, П. Шпілеўскім даследаваў прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы, даў іх навуковую класіфікацыю. Звесткі пра побыт народа, яго абрады, звычаі, адзённе, фальклор, а таксама якасці і рысы беларусаў, вывучэнне сямейна-абрадавых, рэлігійных і гістарычных песень можна знайсці ў працах М. Камінскага «Некалькі слоў пра звычаі народа ў Мінскай губерні», «Аб паэтычных уяўленнях літоўска-крывіцкага народа ў яго песнях», абразках «Успаміны аб Піншчыне», «Уражанні з падарожжа». Дзякуючы М. Камінскаму засталіся грунтоўныя апісанні многіх архітэктурных помнікаў Вільні. Зроблена гэта ў артыкулах «Віленская ратуша», «Касцёл св. Стафана і кляштар марыявітак у Вільні», «Касцёл св. Крыжа ці баніфратраў у Вільні», «Касцёл св. Рафала і фігура Збавіцеля на Сніпнішках», «Касцёл св. Тэрэзы ў Вільні», «Касцёл св. Мікалая ў Вільні».

(Паводле газеты «Літаратура і мастацтва», 1999 г.)

Апошні салдат арміі Андэрс

Падзеі, выкладзеныя ў гэтым матэрыяле, за сваецім часам трактаваліся адмоўна, атаясамліваліся з варожым лагерам і былі закрытымі. Але па меры адкрыцця для даследчыкаў архіўных дакументаў, па гэтай тэматыцы сталі з'яўляцца першыя публікацыі. Размова ідзе пра ўдзел беларусаў падчас Другой сусветнай вайны ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у складзе злучэнняў пад камандаваннем польскага генерала Андэrsa. Гэта быў 2-гі польскі корпус, які ўвайшоў у гісторыю як армія Андэrsa і дзейнічаў у шэрагах войскаў заходніх саюзнікаў на антыгітлераўскай кааліцыі ў Італьянскай кампаніі 1943–1945 гг.

Ф арміраванне польскай арміі пачалося 16 жніўня 1941 г. у Арэнбургскай і Саратаў-

скай абласцях Расіі згодна з міждзяржаўным і ваенным пагадненнямі, заключанымі паміж СССР і Польшчай пасля нападу Германіі на Савецкі Саюз. Яе камандуючым быў прызначаны польскі генерал Уладзіслаў Андэрс, які ў верасні 1939 г., будучы камандзірам Навагрудскай брыгады кавалерыі, быў інтэрніраваны, знаходзіўся ў Львоўскай, затым Маскоўскай турмах і вызвалены 4 жніўня 1941 г.

У складзе арміі Андэrsa знаходзілася 12 тыс. уладжэнцаў Беларусі. На верасень 1995 г. з тых, хто вярнуўся дамоў пасля вайны, у жывых засталіся 23 былыя вайскоўцы. На гэты час жыве толькі адзін – наш зямляк з пасёлка Берзінскае Якуб Конан, якому і прысвячаецца дадзеная публікацыя.

(Заканчэнне на стар. 7)

Асоба ў краязнаўстве

Ад дырэктарства да краязнаўства

Пісьменнік, журналіст, гісторык, краязнавец, педагог... Усе гэтыя прафесіі маюць дачыненне да аднаго неардынарнага чалавека – Анатоля Іосіфавіча Валахановіча, якому нядаўна споўнілася 70 гадоў. Для чытачоў «Краязнаўчай газеты», а таксама для шэрагу іншых перыядычных выданняў яго імя добра знаёма. Юбілей жа – нагода бліжэй пазнаёміцца з жыццёвым і творчым шляхам чалавека.

Анатоль Іосіфавіч нарадзіўся 17 красавіка 1939 года ў Мінску. Бацька Іосіф Іванавіч (1901–1987) працаваў машыністам Мінскага паравознага дэпо. Маці юбіляра Ядвіга Фларыянаўна (дзявочае прозвішча Верацінская, 1913–1998) была хатняй гаспадыняй. Радавод Анатоля Іосіфавіча мае глыбокія карані, а бярэ свой пачатак, згодна з меркаваннямі гісторыка М.І. Ермаловіча, з Валахіі (Румыніі). І сягае там у стагоддзі сівой мінуўшчыны. Яго дзед і прадзед валодалі землямі на Дзяржыншчыне (былая Койданавіцкая). Бабка Анатоля Іосіфавіча была сталбавай (старажытнага роду) дваранкай. Дзед быў зможным селянінам з вёскі Вясёлы Вугал (сённяшняя Дзяржыншчы-

на) і паходзіў з польскай шляхты. Падчас калектывізацыі за сваю «зможнасць» і незалежнасць дзед разам з братам у 1934 быў арыштаваны і высланы ў Карагандзінскую вобласць.

Багаты і змястоўны жыццёвы і творчы шлях самога юбіляра. Пісаць пачаў рана: ужо ў школьныя гады яго невялічкія артыкулы з'яўляліся на старонках Дзяржынскай «раёнкі». Але пачаткам яго журналісцкай дзейнасці трэба лічыць час, калі ён вучыўся на гісторыка-філалагічным факультэце Мінскага педінстытута імя Максіма Горкага. З 1975 года Анатоль Іосіфавіч член Саюза беларускіх журналістаў, а з

2006 года – член Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пасля заканчэння педінстытута ён працаваў настаўнікам гісторыі, дырэктарам школ на Дзяржыншчыне і Уздзеншчыне. Затым – служба ў войсках сувязі групы савецкіх войскаў у Германіі.

Як пісьменніку і гісторыку, надзвычай шмат яму дала праца ў выдавецтвах «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя», «Навука і тэхніка» АН БССР, у Беларускім НДІ дакументазнаўства і архіўнай справы. Юбіляр мае глыбокія энцыклапедычныя веды, ён аўтар 450 навуковых і навукова-папулярных артыкулаў, даследуе праблемы гісторыі, літаратуры, культуры і краязнаўства Беларусі, распрацоўвае пытанні палітычных рэпрэсій і г. д.

Шмат сваіх артыкулаў Анатоля Іосіфавіч прысвяціў Янку Купалу, Якубу Коласу, Міколу Ермаловічу, Карусю Каганцу, братам Дыбоўскім. А калі б існавала такая навука як «чапскіязнаўства», дык юбіляр лічыўся б у ёй першым: пра вядомы сёння радавод графаў Чапскіх ён ведае бадай ўсё. Гэтай тэме ён прысвяціў шэраг артыкулаў і напісаў кнігу «Графы фон Гутэн Чапскія на Беларусі».

Анатоль Іосіфавіч з'яўляецца аўтарам і сааўтарам многіх навуковых і навукова-папулярных кніг, якія асвятляюць багатую мінуўшчыну нашай Бацькаўшчыны. Ім напісаны кнігі «Дзяржынск: гістарычна-эканамічны нарыс», «Дзяржыншчына: мінулае і сучаснае» (у сааўтарстве з А. Кулагіным), «Сповідзь

у надзеі застацца жывым: аўтабіяграфія Браніслава Тарашкевіча» (у сааўтарстве з У. Міхнюком) ды іншыя. Яго артыкулы можна сустрэць у кнігах «Памяць», прысвечаных Старадарожскаму, Чашніцкаму, Клічаўскаму, Бабруйскаму, Баранавіцкаму, Кобрынскаму, Слаўгарадскаму раёнам і гораду Мінску. Ён таксама стваральнік гісторыка-дакументальнай хронікі «Памяць. Дзяржынскі раён».

Вызначыўся юбіляр і як актыўны грамадскі дзеяч. Ён уваходзіць у гістарычна-краязнаўчае аб'яднанне «Прылуцкая спадчына» і Мінскі гарадскі культурна-асветны клуб «Спадчына». Шмат ён дапамог і ў стварэнні музеяў на Дзяржыншчыне.

За сваю шматгранную і плённую працу ён узнагароджаны знакам «Отличник печати СССР», і медалямі «Ветеран Труда», імя Яна Масарыка Міністэрства замежных спраў Чэшскай Рэспублікі і М.В. Доўнар-Запольскага «За вяртанне гістарычнай спадчыны» ды іншымі ўзнагародамі.

Я часта сустракаюся з гэтым таленавітым чалавекам і з задавальненнем знаёмлюся з яго артыкуламі на розныя, у тым ліку краязнаўчыя, тэмы. Не памылюся калі скажу, што на сённяшні дзень Анатоль Іосіфавіч адзін з найвыбітнейшых краязнаўцаў краіны. Ён поўны сілаў і энергіі, у яго наперадзе шмат новых творчых планаў і задумаў.

Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

Літва і выхадцы з Літвы ў навуковых даследаваннях

ЛІТОЎСКА-РУСКАЯ ДЗЯРЖАВА, назва Вялікага княства Літоўскага ў рускай гістарыяграфіі XIX – пач. XX ст. і ЛІТОЎСКА-БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВА або ГАСПАДАРСТВА ў беларускай гістарыяграфіі XX ст.

ЛІТОЎСКІЯ войскі 1812 г., узброеныя сілы, якія былі сфарміраваныя Камісіяй Часовага ўрада Вялікага княства Літоўскага на тэрыторыі 4 дэпартаменту ў час вайны 1812 г. і прынялі ў ёй удзел на баку Францыі. Загадам ад 17 ліпеня Напалеон даручыў ваеннаму камітэту Часовага ўрада на чале з князем А. Сапегам (пасля яго смерці – генерал Грабоўскі) арганізаваць 5 пяхотных і 4 кавалерыйскія палкі і выдзеліць 500 тысячаў франкаў. 6 жніўня ваенны камітэт прыняў пастанову пра набор на 6-гадовую службу ў пяхоту 10 тысячаў рэкрутаў з мужчынаў 17–34 гадоў. 13 жніўня ваенны камітэт прыняў пастанову пра набор 4 тысячаў чалавек у кавалерыю. Былі створаныя 4 уланскія палкі. Былі таксама арганізаваныя 3-і гвардзейскі легкаконны полк і татарскі эскадрон. Да снежня арганізаваныя 3 егерскія батальёны з паліяўнічых і палісоўшчыкаў. 24 кастрычніка Камісія Часовага ўрада аб'явіла пра стварэнне народнай гвардыі (старэжы) у дэпартаментскіх цэнтрах і ў населеных пунктах, якія мелі магдэбургскае права. Асобныя прадстаўнікі шляхты арганізавалі палкі за свой кошт: І. Манюшка – 21-ы коннаегерскі полк, Л. Пац і Д. Радзівіл – уланскія палкі, М. Абрамовіч – полк літоўскіх гусараў, Любаўскі – полк конных стральцоў, Р. Тызенгаўз – конна-артылерыйскую роту. 13 ліпеня Напалеон выдаў дэкрэт аб фарміраванні ў паветах жандарскіх ротаў (ад 50 да 107 чалавек). У пачатку кастрычніка літоўскія войскі мелі каля 20 тысячаў чалавек без уліку палкоў і часцей, якія фарміраваліся. Генерал-інспектарам арміі быў дывізіённы генерал князь

Р. Гедройц, інспектарам пяхоты – брыгадны генерал Несялоўскі, інспектарам кавалерыі – Ю. Ваўрэцкі. Першым прыняў бой 3-і гвардзейскі легкаконны полк пад Слонімам (1 лістапада), дзе быў разбіты.

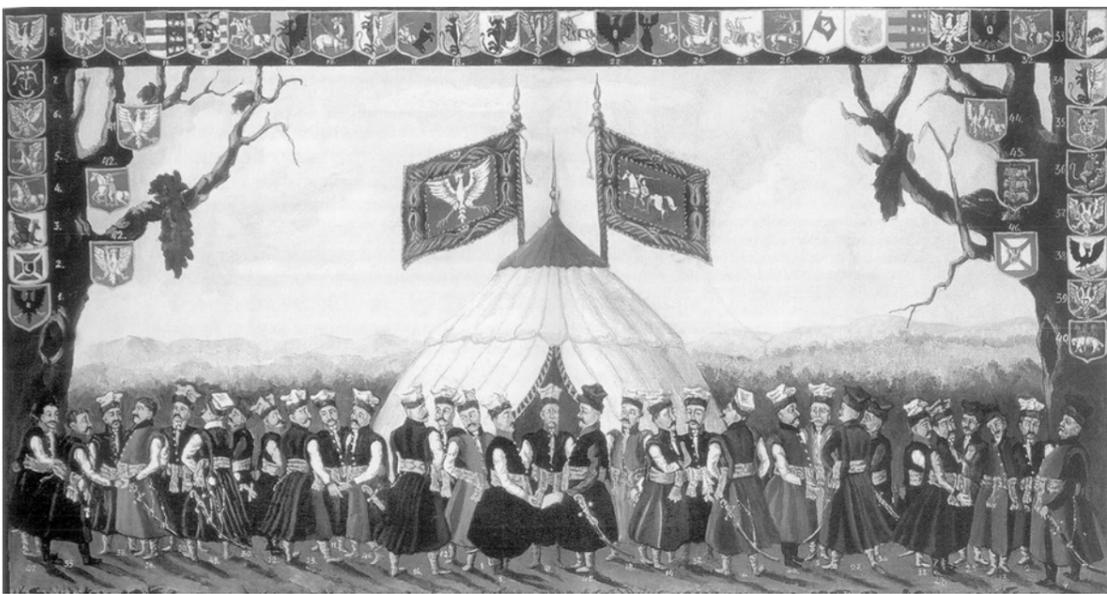
Войскі ВКЛ удзельнічалі ў пераправе праз Бярэзіну, пачынуўшы Вільню, адышлі да Варшавы і Кёнігсберга. Далей яны адступалі з баямі разам з напалеонаўскім войскам праз Польшчу і Германію да Францыі, страціўшы забітымі і палоннымі пераважную большасць асабовага саставу. Пасля Парыжскага міру 1815 г. рэшткі арміі ВКЛ у складзе польскага корпуса былі ўключаныя ў армію Царства Польскага (у Расійскай імперыі). У 1818 г., калі скончыўся тэрмін службы, вайскоўцы ВКЛ вярнуліся дадому.

Вячаслаў Швед

ЛІТОЎСКІ АСОБНЫ КОРПУС (ЛАК), вайсковае злучэнне ў расійскай арміі ў 1817–31 гг. Дыслацыраваўся на тэрыторыі заходніх губерняў. Сфарміраваны 13.7.1817 г. з дзвюх пяхотных дывізіяў: 27-й (Беластоцкі, Берасцейскі, Віленскі, Літоўскі пяхотныя палкі, 47-ы і 48-ы егерскія палкі) і 28-й (Валынскі, Жытомірскі, Менскі, Падольскі палкі, 49-ы і 50-ы егерскія палкі) і 29-й артылерыйскай брыгады. Камплектаваўся пераважна з ураджэнцаў Валынскай, Віленскай, Гарадзенскай, Менскай, Падольскай губерняў і з Беларускай воласці. У 1817–20 гг. у корпус уключаны шэраг іншых вайсковых часцей. Агульная колькасць вайскоўцаў дасягала 40 тысячаў чалавек. Галоўнакамандуючым лічыўся брат Аляксандра І Канстанцін Паўлавіч. У 1818 г. 1-я ўланская дывізія перайменаваная ў Літоўскую ўланскую дывізію і ўключаная ў склад ЛАК. Паводле ўказа Аляксандра І ад 19.2.1824 г. ў корпусе арганізаваны Гродзенскі гусарскі полк. Бабруйскі план дзекабрыстаў 1823 г. разлічваў на дапамогу корпуса. На перамовах 1824 і 1825 гг. прадстаўнікоў Паў-

Атрад лёгкай кавалерыі Радзівілаў. Мастак А. Басак (XVII ст.)

Шляхта ў павятовых мундзірах (мал. XVIII ст.)

днёвага таварыства дзекабрыстаў і польскага Патрыятычнага таварыства атрыманне Польшчай незалежнасці абумоўлівалася падтрымкай рускіх паўстанцаў ваеннымі сіламі польскіх рэвалюцыянераў, у т. л. ЛАК (або яго нейтралізацыя). У 1825 г. у палках корпуса была створаная тайная арганізацыя «Ваенныя сябры», якая падрыхтавала выступленне Літоўскага піянернага батальёна (1825 г.). Пасля руска-турэцкай вайны 1828–29 гг. ЛАК стаў 6-м армейскім корпусам. Паводле

Узнагародны паўстанцкі пярсцёнак з надпісам «Айчызна – свайму абаронцу»

ўказа Мікалая І ад 13.12.1830 г. ён увайшоў у дзейную армію для падаўлення паўстання 1830–31 гг. Корпус знаходзіўся бліжэй за ўсё да межаў Каралеўства Польскага (штаб 24-й пяхотнай дывізіі ў Гародні, 25-й пяхотнай дывізіі ў Берасці). 6.2.1831 г. войскі корпуса перайшлі польскую мяжу і рушылі на Варшаву. Пасля паўстання ў 1831 г. корпус быў расфарміраваны.

Вячаслаў Швед

ЛІТОЎСКАГА ПІЯНЕРНАГА БАТАЛЬЁНА ВЫСТУПЛЕННЕ 1825 года. Адбылося 24.12.1825 г. у мястэчку Бранск Беларускай воласці (цяпер на тэрыторыі Польшчы) пад кіраўніцтвам тайнай арганізацыі «Ваенныя сябры» з мэтай сарваць прысягу батальёна цару Мікалаю І. План выступлення распаўсюджаны 19–22 снежня на пасяджэннях камітэта Таварыства ваенных сяброў, у які

трабаванай ад іх прысягі». Гэта было выканана, і 26 снежня батальён і яго каманды прынеслі прысягу. Кіраўнікі выступлення былі арыштаваныя і пакараныя ўладамі.

Вячаслаў Швед

ЛІТОЎСКІ ПРАВІНЦЫЙНЫ КАМІТЭТ, цэнтр падрыхтоўкі і кіраўніцтва паўстаннем 1863–64 гг. у Беларусі-Літве, арганізацыйны цэнтр літоўскіх (беларускіх) «чырных». Утвораны ў Вільні летам 1862 г. з Камітэта руху. У Літоўскі правінцыйны камітэт уваходзілі: Л.М. Звяждоўскі (старшыня да кастрычніка 1862 г.), К. Каліноўскі, А. Банольдзі, Э. Вяртыга, Б.Ф. Длускі, А.І. Залескі, З.Б. Чаховіч. Пасля ад'езду Звяждоўскага ў Маскву ў кастрычніку 1862 г. Камітэт узначаліў Каліноўскі, у ягоны склад уведзены І.І. Козел з Меншчыны. Прадстаўніком Цэнтральнага (Варшаўскага)

Паўстанцкае войска на маршы (1974 г.). Мастак А. Арлоўскі

ўваходзілі капітан К.Г. Ігельстром, паручнік А.І. Вягелін і іншыя. 23 снежня ўсе роты батальёна былі сабраныя ў Бранску. 24 снежня а 8 гадзіне раніцы фарміраванні (1020 чалавек з 1109 па спісе батальёна) былі пастаўленыя на зборны месцы. Пасля зачытання маніфеста аб уступленні на прастол Мікалая І салдаты пад кіраўніцтвам ротных камандзіраў адмовіліся ад прысягі. Камандзір батальёна Вобручаў намагаўся пераканаць салдатаў прыняць прысягу, пагражаў адправіць салдатаў у Сібір. Потым загадаў ротам адправіцца на свае кватэры па вёсках і паслаў у штаб корпуса данясенне. Члены тайнага Таварыства спрабавалі падняць іншыя палкі, але безвынікова. 25 снежня ў Бранск прыбыў начальнік штаба Літоўскага асобнага корпуса Н.А. Вельямінаў, які сабраў ротных камандзіраў, паказаў ім прадпісанне цэсарэвіча Канстанціна і загадаў «засведчыць ніжнім чынам справядлівасць запа-

нацыянальнага камітэта ў Літоўскім нацыянальным камітэце быў Дзюлеран. Афіцыйны орган Літоўскага правінцыйнага камітэта – газета «CharQgiew swobody» («Сцяг свабоды»), для сялянаў Каліноўскім і яго аднадумцамі выпускалася газета «Мужыцкая праўда». За рэвалюцыйна-дэмакратычную праграму ў Камітэце паслядоўна змагаўся Вікенці-Канстанцін Каліноўскі. Пад ягоным уплывам Камітэт у перамовах з Цэнтральным нацыянальным камітэтам адстойваў самастойнасць Літвы-Беларусі, выказваўся за рэвалюцыйны саюз з расійскім народам. Літоўскі правінцыйны камітэт ствараў свае структурныя ячэйкі і арганізацыі ў беларуска-літоўскіх губернях і паветах, збіраў грошы і зброю, вёў агітацыю, наладжваў сувязі з рэвалюцыйнымі групамі ў арміі. З пачаткам паўстання ў Польшчы 20.1(1.2). 1863 г. абвясціў сябе Часовым правінцыйным урадам Літвы-Беларусі.

Генадзь Кісялёў

(Працяг.
Пачатак у № 15)

Больш складаныя формы прыцягнення ўвагі – правядзенне канферэнцый, канцэртаў, імпрэзаў каля гэтага помніка – даюць яшчэ лепшы вынік, але відавочна патрабуюць больш намаганняў.

Адносна простая справа – наладзіць талаку – валанцёрскія прыборкі. Толькі трэба правільна вызначыць мэты такіх прыборак. У нашай сітуацыі галоўнай мэтай талакі – ёсць прыцягненне ўвагі. Сабраць смецце, павысякаць голле, павесіць самаробную шыльду (паставіць крыж, калі гэта культывы аб'ект) – усё гэта не патрабуе сур'ёзных матэрыяльных і чалавечых высілкаў. І тут галоўнае не непасрэднае вынік прыборак (смецце ўсё адно з'явіцца, а голле нарасце), але той інфармацыйны эффект, які створыць натоўп людзей з граблямі і рыдлёўкамі каля помніка. Абавязковая ўмова – папярэдзіць мясцовыя ўлады (уласніка), а таксама запрасіць СМІ.

Афіцыйна для наладжвання такога мерапрыемства вы мусіце за два тыдні да правядзення падаць на імёны старшынь мясцовага сельскага Савета і раённага выканаўчага камітэта заявы з указаннем мерапрыемства, удзельнікаў, мэтай і задач, даты правядзення.

У адказ павінен быць выдадзены пісьмовы дазвол. Адмова ў выдачы дазволу можа быць абскарджаная ў вышэйшай чым выканаўчым камітэце. Хаця найчасцей, асабліва, калі помнік не ўнесены ў Спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў, дастаткова бывае вуснай згоды ўласніка (мясцовага сельсавета, напрыклад).

Пры наладжванні талакі трэба мець на ўвазе, што

аматарства часам прыводзіць да найгоршых наступстваў. Напрыклад, адна з вежаў Навагрудскага замка была разбурана ўжо ў 1990-я гады, калі нейкі дабрадзей вырашыў памыць яе з брандсбойта. Таму, калі робіце талаку самі – лепей не дакранацца да помніка наогул альбо раіцца са спецыялістамі.

Адным з першых крокаў пры пагрозе разбурэння нейкага адметнага будынка павінна быць давядзенне да яго ўласніка (мясцовага сельсавета) ці аддзела культуры райвыканкама зацікаўленасць у яго лёсе. Лепш за ўсё пастарацца знайсці аднадумцаў, каб супольнымі намаганнямі

Адно з пахаванняў на Ракаўскіх могілках, унесеныя ў 2006 г. у спіс ГКК групай энтузіястаў

адстойваць адметнасць (патэнцыйна гэта могуць быць мясцовы краязнавец ці выкладчыкі гісторыі). Калі ўлада будзе бачыць, што ў іх ёсць не толькі руіна, якая пагражае абваліцца на галовы людзей, але і зацікаўленая ў яе ахове рупліўцы, то, магчыма, па-іншаму пачне ставіцца да гэтай адметнасці. А група ініцыятыўных людзей можа паказаць дзяржаўным служачым вартасці аб'екта, даводзячы тое, якое значэнне гэты помнік мае для гісторыі раёна.

Унясенне ў спіс ГКК. У нашай краіне існуе Дзяр-

жаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Помнікі, якія патрапілі ў гэты спіс, ахоўваюцца дзяржавай. Іх знішчэнне забаронена заканадаўча, любячы іх змяненні мусяць узгадняцца з навуковым кіраўніком, які прызначаецца на гэты аб'ект.

Аб'екты, якія не ўваходзяць у гэты спіс, застаюцца проста дамамі (сядзіба), руінамі, камянямі і гэтак далей. З такімі аб'ектамі ўласнік (найчасцей, мясцовы ўлада) можа рабіць усё, што захоча, ні з кім не ўзгадняючы.

Даведацца, ці ўнесены аб'ект у Дзяржаўны спіс ГКК, можна праз інтэрнэт (напрыклад, на старонцы <http://spadczyna.org/content/view/38/1/>) ці непасрэдна ў Міністэрстве культуры (адрас і тэлефоны падаюцца далей), або ў аддзеле культуры мясцовага райвыканкама.

Калі помніка ў спісе няма, вы маеце права прапанаваць унесці яго туды. Што для гэтага трэба? Каб унесці нейкі будынак у Спіс, неабходна напісаць заяву, прадаставіць абгрунтаванне і фотафіксацыю аб'екта (Пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 15 чэрвеня 2006 г. № 762 «Аб некаторых пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны»). Абгрунтаванне мусіць утрымліваць у сабе гістарычную даведку аб помніку (дату яго ўзнікнення,

гістарычныя падзеі, звязаныя з ім) і апісанне мастацкай вартасці аб'екта. Па такое абгрунтаванне найлепей звярнуцца да мясцовага краязнаўцы – чалавека, які валодае найбольшай інфармацыяй.

Фотафіксацыя – гэта фатаграфаванне аб'екта з усіх бакоў з мэтай паказаць ягоны стан, асаблівасці і размяшчэнне на мясцовасці. Фотаздымкі павінны быць памерам не менш, чым 10x15 см, і пажадана прадастаўленымі ў электронным варыянце. **Сабраныя паперы падаюцца ва Упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, 220030, г. Мінск, вул. Леніна, 22, каб. 313, 314. (Тэл.: 8(017)227-27-69).** Рашэнне аб унясенні ці неўнясенні аб'екта ў Спіс ГКК прымае Навукова-метадычная рада пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, якая збіраецца раз на месяц і мусіць разгледзець вашае пытанне.

Альтэрнатыва. Найлепшы спосаб захаваць помнік – гэта ўдыхнуць у яго жыццё. Найчасцей помнікі разбураюцца не паводле злой волі канкрэтных людзей, а з-за адсутнасці перспектываў. Калі ў цэнтры мястэчка стаіць даўно струхнелы дамок (хай сабе ён XIX ст.), то чаму б на ягоным месцы не паставіць «нармальную» краму? Гэта логіка звычайнага чалавека. Менавіта таму найвышэйшым узроўнем аховы таго ці іншага помніка будзе распрацоўка канкрэтнага плана яго адраджэння і развіцця. Гэтая справа цяжкая, але найбольш эфектыўная. Зрэшты, у дачыненні да якога-небудзь гістарычнага каменя або кургана можна проста прапанаваць абнесці яго агароджай і паставіць інфармацыйную шыльду. Проста не трэба цягнуць з такой прапановай да таго часу, пакуль яго збяруцца зносіць.

Распрацоўка канкрэтнага плана адраджэння каштоўнасці зусім не азначае

стварэнне музеяў і запаведнікаў. Музеі не ажыўляюць, а толькі кансервуюць аб'ект, да таго ж яны амаль ніколі не самаакупаюцца, а таму не могуць існаваць самастойна. Калі гэта будынак, то найлепш для яго выконваць тую ж функцыю, для якой быў пабудаваны, ці нейкае іншае выкарыстанне.

А такія прыклады ў нашай краіне ёсць. У Паставах у палацы Тызенгаўзаў – шпіталь. Менавіта дзякуючы гэтаму будынак жыве і знаходзіцца ў добрым стане. А у в. Жодзішкі (Смаргонскі раён) ужо больш за 10 гадоў працуе вадзяны млын XIX ст. – захоўваецца будынак і пры гэтым робіць сваю справу.

Ёсць адваротныя прыклады: шматлікія сядзібы, дзе за савецкім часам размяшчаліся школы, дамы культуры ці ўправы сельскіх Саветаў, у наш час закінуты. Гэта вельмі шкодзіць помнікам.

Адным з эфектыўных спосабаў стварэння базы для распрацоўкі альтэрнатыўнага плана – ёсць заснаванне дабрачыннага фонду. Справа гэта вельмі доўгая, але затое дае магчымасць атрымліваць грошы для аплаты прафесіяналаў і набыцця неабходных матэрыялаў. Як прыклад можна назваць дабрачынны фонд «Любчанскі замак», дзякуючы якому атрымалася закансерваваць самыя небяспечныя (па захаванасці) месцы гэтага замка і рэстаўраваць адну з вежаў.

Ратаванне. Калі склалася крытычная сітуацыя, што пагражае існаванню помніка (плануецца знос аб'екта ці ён знаходзіцца ў надзвычайным аварыйным стане, які пагражае разбурэннем, бяспецы людзей), то варта актывізаваць усе намаганні для яго ратавання. Пры гэтым пажадана дакладна даведацца, што пагражае існаванню помніка, магчымыя тэрміны зносу.

Ёсць дзве найбольш распаўсюджаныя прычыны разбурэння помніка – крытычная сітуацыя можа наступіць у выніку доўгага занярдвання (напрыклад, у сядзібе згніў і праваліўся дах; на капліцу звалілася дрэва альбо яе аблюбавалі мясцовыя «аматары» адпачынку на прыродзе – апошняе, дарэчы, вельмі рызыкаўнае). Другі выпадак – уласнік вырашыў знесці помнік або моцна відазмяніць. У кожным з гэтых выпадкаў можна прасачыць асобны алгарытм дзеяння.

(Заканчэнне будзе)

Палац Горватаў у Нароўлі. Пасля Чарнобыльскай катастрофы адсюль выселілі дзіцячы дом. З таго часу палац разбураецца

У нашу рэдакцыю звітаў журналіст, літаратар Лявон Вашко, які ў свой час пакінуў сталіцу і перабраўся жыць і працаваць у Масто Гродзенскай вобласці. Апрача заробку на жыццё, займаецца яшчэ і творчасцю (піша прозу), а таксама выдавецкай справай. Ды не толькі выдавец бюлетэню «Дзеясць», але і яго складальнік, і ў асноўным аўтар, які адлюстроўвае дзейнасць мастакоў, літаратараў, краязнаўцаў не толькі горада і раёна, але і ўсёй Гродзеншчыны. Наклад выдання – 299 асобнікаў. «Перыядычнасць залежыць ад таго, наколькі маю матэрыялаў і сродкаў на выданне», – патлумачыў нам, уручыўчы тры нумары за 2004–2008 гады.

Са згоды рэдактара выдання знаёмім чытачоў «КГ» з успамінамі вядомага педагога, краязнаўцы, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь Аляся Белакоза, змешчанымі ў «Дзеясць» ў № 14 за 2008 год.

Успаміны пра Ларысу Геніюш і яе родных

Неяк аднойчы ўлетку матуля прамовіла да мяне:

– Усё недзе бегаеш, а да крамы прыходзіла Міклашова ўнучка Ларыса.

Мае бацькі а той пары мелі ў вёсцы невялічку крамку, і шмат хто з тутэйшых людзей прыходзіў да нас. Я ўжо ведаў тады, што дачка Антона Міклашэвіча заўсёды з усімі размаўляе па-беларуску, – мая старэйшая сястра Вера вучылася ў Віленскай беларускай гімназіі і мяне таксама выходвала ў духу глыбокай пашаны да ўсяго роднага, беларускага.

Сям'я Антона Паўлавіча Міклашэвіча жыла ў Жлобаўцах. Гэта кіламетраў з 10 ад Гудзевічаў. У дзяцінстве мне давялося сустракацца з братамі Ларысы, бацькам. Хоць мелі яны фальварак, але жылі па-сялянску, небагата: на парабкаў ды служанка грошай у іх не было, бо адныя працэнты ад пазыкі ў банку перавышалі гадавы даход гаспадаркі. Гэткі стан адбываўся і на свядомасці дзяўчыны: Ларыса ведала і нялёгка сялянскі побыт, і цяжкую сялянскую працу, і прыгажосць узаемаадноснаў простых людзей; ёй было блізкае духоўнае багацце беларусаў. Памятаю, мы, дзеці, былі ўсе закаханыя ў яе, хоць бачылі рэдка і на адлегласці.

Міклашоў шанавалі ў навакольных вёсках. Калі 17 верасня 1939 года Савецкі Саюз далучыў Заходнюю Беларусь да Усходняй, былі выпадкі помсты сялян мясцовым абшарнікам. У нас нікому не прыйшла думка, каб крыўдзіць дзядзькоў ці бацькоў Міклашэвічаў. Дзядзька Ларысы Антонаўны Уладзімір Міклашэвіч да таго дажыўся, што ў ягоных дзяцей не было нават кубка малака – за даўгі ён мусіў быў аддаць апошняю карову. Калі ў сакавіку 1940 года міліцыянты прыйшлі арыштоўваць яго, то ён не меў чаго абуды. Па гэты ад рассталга асава снегу ён пайшоў у астрог у чосанках (гэтак у нас называюць валёнкі) без галёшаў. А ён жа быў гаспадаром Гудзевічаў, меў каля 170 гектараў зямлі, лесу, сенажаць, гарфяніку, ці, як кажуць у нас, багону. Ён заўсёды спрыяльна ставіўся да тутэйшых людзей і аддаваў ім за бяспчэннае дрэва, торф, салому...

Памятаецца, аднойчы зайшоў да нас Валодзя Міклашэвіч, пан, мяс-

Л. Геніюш ў Воўпе

цовы валадар. Тата пытаецца:

– Пане Міклашэвіч, як гэта ў Вас купіць з воз саломы?

– Гэтага добра хапае, – адказаў той. – Вось вып'ем бутэльку, і – лічы, справа зроблена.

Выпілі бутэльку. За ёй выпілі другую. Пан падзякаваў ды пайшоў дахаты. Тата назаўтра пайшоў да яго, каб па-цвярозаму пагаварыць пра салому. Пан падвёў тату да стога ды кажа:

– Вось з гэтага стога і бяры, колькі дасі рады, але – на адзін воз.

Тата звярнуўся па дапамогу да аднавяскоўца Андрэя Шайногі, які ўмеў вазы класці як ніхто. Андрэй узяў у суседа фургон, заправіў коней і пад'ехаў раненька да нас. Тата падаваў, а Андрэй клаў на воз. Так здарылася, што Андрэй увесь стажок упакаваў у воз. Падышоў Уладзімір Паўлавіч. Нечага захваляваўся. Аббег раз вакол воза, другі. Здзіўлена запытаўся:

– А дзе стажок?

– На возе, – весела паведаміў Андрэй.

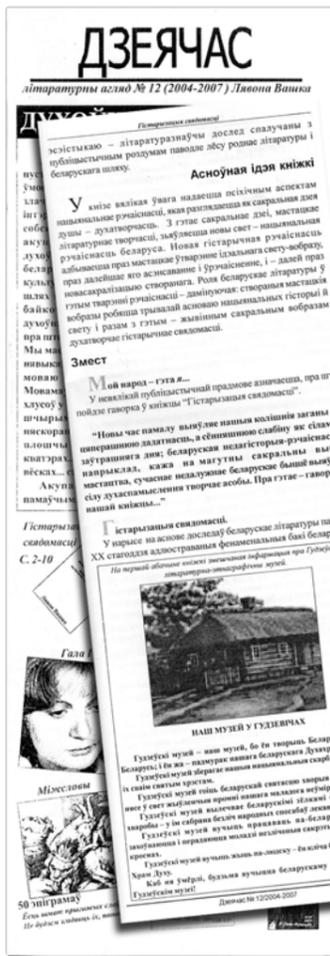
– Але ж і маладзец ты, Шайнога! Такі стог упакаваў у адзін воз... Ну, майстар!

– То што будзе, пане Міклашэвіч? – збянтэжана запытаўся тата.

– Што будзе? Што будзе? Нічога не будзе, – усміхнуўся пан. – Вязіце салому. Толькі асцярожна, бо з такім возам лёгка вывернуцца.

Бацька ўзрадавана адказаў: – У суботу, Уладзімір Паўлавіч, прыходзьце ў госці... Запрашу і Андрэя Шайногу за яго майстэрства...

Міклашэвічы былі людзі дасціпныя і гасцінныя. А пра іх фізічную дужасць хадзілі легенды. Мой дзед Ігнат Сы-

рэй раскаваў, што бацька Ларысы Геніюш браўся зубамі за край дубовага стала і падымаў яго разам з закускамі, бутэлькамі і шклянкамі. А Яўген Петрашэвіч з Радзівонаўцаў Мастоўскага раёна апавядаў, што як яны рабілі магазын (свіран. – «КГ») у Міклашоў, то не маглі падняць бэльку на мур. Папрасілі Антона, каб дапамог. Ён адзін узяўся за камель, а работнікі – утрох за верх; гэтак і паднялі. Антона Міклашэвіча людзі ведалі як волата. З сялянамі ён быў просты і шчодры, з панамі ганаровы і бескампрамисны.

Не адставалі ад яго і ягоныя браты. Аднойчы ў нашай хаце частаваўся родны дзядзька Ларысы Геніюш Павал Паўлавіч Міклашэвіч. Завіталіся яны да нас з Антонам Сямашкам. Акурат у гэты ж час зайшоў у пакой камандант паліцыі Купчак, вядомы скандаліст ды хабарнік. Сустрэў яго Павал ня дужа ветліва, але кілішак наліў і яму. Пад'іўшы, Купчак сказаў штосці абразлівае пра беларусаў. Міклашэвіч схопіў паліцыянта за каўнер і дзяду і так шпурнуў у дзверы, што яны самі адчыніліся, а камандант урэзаў у бочку з газаю, якая стаяла ў складзе; бочка перавярнулася, а Купчак страціў прытомнасць.

Алясь БЕЛАКОЗ

(Заканчэнне будзе)

У тэатры «Зьніч»

Майскі рэпертуар Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра «Зьніч» пачнецца 4 мая монаспектаклем паводле аповесці Антуана дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў Беранжэ (у перакладзе Ніны Мацяш) «Мой Маленькі прынец». Пастановка прымеркаваная да 80-годдзя з дня нараджэння Яўгена Глебава, чья музыка ў ёй скарыстаная. Выканаўца, Раіса Астрадавава, запрашае ўсіх у Малую залу імя Рыгора Шырмы Бездзяржфілармоніі а 19 гадзіне.

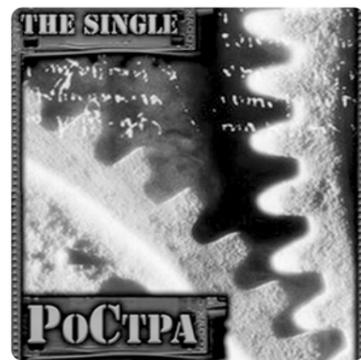
Іншыя пастановкі пройдуць у тэатральнай зале культурнага цэнтра Касцёла святога Сымона і святой Алены ў Мінску, дзе ўжо шмат гадоў працуе тэатр. 6 мая тут для маленькіх глядачоў пройдзе лялечны монаспектакль Л. Мікіты «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона».

Традыцыі і сучаснасць

Рэанімацыя арт-рока класікай

«РоСтра» – «The Single», Мн., 2008, «Хата-Studio»

Гэта кружэлка ўжо згадвалася ў беларускай музычнай прэсе, калі арт-рокавы гурт «РоСтра» разам з панкаўскім «zIGZAG'ам» зладзілі ў сталічным клубе «Добрыя мыслі» трохгадзінны канцэрт-прэзентацыю новых рэлізаў. Быў някепскі гук, апаратура для паказу кліпаў, змешчаных на новых CD. І хоць кружэлка «The Single» гурта «РоСтра» выйшла пакуль на так званых самарэзах, пагаварыць аб гэтым самвыдаце варта, бо песні з яго трапілі ў хіт-парады, у радыёэфір, у розныя складанкі.

Яшчэ на канцэрце людзі дапытваліся ў гандляра дыскамі: «А якой канкрэтнай песні прысвечаны гэты сінгл?». Бо натуральна ж сінгл (у прастамоўнай самотнік) зазвычай прысвячаецца пэўнай адной самотнай песні ў розных версіях. І тут беларусы не парушылі сусветную традыцыю такіх прома-выданняў: песня «У вырай» на вершы Янкі Купалы акрамя аб'ёмнага арт-рокавага палатна з гітарнымі пасажамі, ушчыльненымі гукам клавійных і флейты, мае яшчэ і модны dj-mix, названы чамусьці «пінцэтнай мяшанкай» («tweezers mix»). І гэты наватвор, рытміка якога завозраўна пад танцавальныя патрэбы, секундаў на 40 даўжэйшы за арыгінал.

Вырашыў гурт не марнаваць і рэштку вольнай паверхні стандартнага CD-R: да названых двух трэкаў, адзін з якіх вядомы публіцы з складанкі «Песні Свабоды'3», дадалі і новыя творы («Запушчаны палац» з прадстаўленага намі раней DVD «Кліп-Марафон» у аўдыё- і відэаверсіях, «За крок да сонца»), і іншых знаёмцаў («Для Бацькаўшчыны» з студэнцкай самвыдат-складанкі «Не заганыяся», рок-паэму «Куфар» з трыб'ют-альбома «Жыць для Беларусі» на вершы Ларысы Геніюш). Толькі ў гэтым кантэксце дзіўна, чаму абышлі не менш вядомую кампазіцыю «Ночка», з якой «РоСтра» ўдзельнічала ў прысвячэнні знаому грамадоўцу 1920-х Сяргею Новіку-Пяюну – «Песні з-за кратаў».

Істотнай хібай у выдавецкай культуры дадзенага выдання слухачы назавуць поўную адсутнасць аўтарскіх рэвізітаў на ім: хто пісаў музыку ўсіх гэтых твораў, на чые вершы – многія ніколі не разбіраюцца без дапамогі больш дасведчаных адмыслоўцаў. Калі «РоСтра» шукае сур'ёзных выдаўцоў, варта пазбягаць ананімнасці.

І ўсё ж элементарны густ складальнікі праграмы маюць. Каб сёння прывабіць слухача да глабальных формаў арт-рока, трэба і быць чымсьці глабальным нахталт знакамітаў «Yes» або «Genesis». І нашы арт-рокеры намагаюцца скарыць нас не толькі цудоўнай высокай паэзіяй класікай, але і выразна гнуткім, пластычным, моцным голасам вакалісткі Насты Карпоўскай. Яна нібыта злучае ў нешта адзінае цэлае складанае палатно сімфанічных рок-паэм «РоСтры», робячы іх вабнымі нават для гадаванцаў сучасных поп-дэнс-дыска-тэк. Не гэтак ярка, але пісьменна грае гітарыст Эдуард Казлоў, клавішнік Зміцер Ляшэвіч. Стройнай падаецца і рытм-секцыя (Яўген Леўкавец – бас-гітара, Аляксандр Коўтун – бубны).

Што да кліпа, дык ён хоць і малабюджэтны, але мае свае прывабныя фішкі: на тле зруйнаваных пярлінаў беларускага палаца-замкавага дойдства голас Насты Карпоўскай аж працінае слухача наскрозь:

...А дома – роскашы і працы многіх рук.
Па пасамах націх перацвіўшых пакаленняў
Стаіш, і цэгла валіцца з гнілых скляпенняў,
І ўшчыліне гняздо ўе ўслужлівы павук.

Глядзіш, і магутны голас стваральнай велічы продкаў ды гук прыроднага дару сучасных пакаленняў проста мурашак па спіне гоніць, пасля чаго падоўгу думаеш: «Вось яна, Беларусь, дагледзець якую належным чынам у беларуса ўсё рукі не даходзяць, бо не гаспадар ён у сваёй хаце!». Карацей, «нячысіць гуляе ў пустцы гэтай», як спявае Наста Карпоўская.

Праблемы «РоСтра» ўзнімае сур'ёзныя, але прынамсі маім выніковым уражаннем ад дыску сталася вера ў развіццё таленту, якім тут найбольш пазначаны вакал. Ну проста мошч, in nature, як кажуць цяпер нашы суайчыннікі!

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
Музычны крытык

на» ў выкананні Леаніда Сідарэвіча. 11 мая дзеці пабачаць монаспектакль-сустрэчу паводле твораў Артура Вольскага «Вясёлая карусель». З дапамогаю заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Ларысы Горцавай хлопчыкі і дзяўчынкі зладзіць захапляльную вандроўку ў цудоўны свет казак і вершаў. Суправаджаць дзейства будзе цымбалістка Дар'я Неўмяржыцкая.

Увечары таго ж дня – паэтычны монаспектакль «Красёныя жыцця» паводле рамана Якуба Коласа «Новая зямля». Алясь Кашпераў прапануе яшчэ раз перагарнуць старонкі неўміручай энцыклапедыі.

Усе дзіцячыя пастановкі абдудуцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Апошні салдат арміі Андэрс

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 3)

Якуб Канстанцінавіч Конан нарадзіўся 28 сакавіка 1913 г. у вясковай сям'і ў в. Міхалова Маладзечанскага раёна. З нападам Германіі на Польшчу служыў у польскім войску і быў адпраўлены на фронт. У верасні 1939 г. Чырвонай Арміяй узяты ў ваенны палон і змешчаны ў Крыварожскі лагер на тэрыторыі Комі АССР, а затым у Котлас Архангельскай вобласці Расіі.

«З усіх перажытых выпрабаванняў, — успамінае Я. Конан, — найбольш цяжка і жудасна было ў Комі. Тут зняволеныя мужчыны ў катаржных умовах рабілі чыгунку. Лета кароткае, прыкладна 1 месяц. Зімы суровыя. Маразы даходзілі да 65 °С. Вязні самі сабе будавалі летнія баракі з тонкіх бярвенняў, а затым іх уцяплялі і жылі зімой. З жалезных бочак рабілі печкі. Спалі ў фуфайках, без матрацаў ці сяннікоў, пад галаву падкладвалі пару паленаў дроў. Працавалі штодзённа па 12 гадзін, без выхадных. Былі жорсткія патрабаванні да выканання нормы выпрацоўкі. За дзень аднаму чалавеку трэба было спілаваць 12 м³ лесу. Большасць вязняў з-за свабоды схуднеласці, аслабеласці, былі не ў стане выканаць нормы і зарабіць сабе на ежу. Платай за працу былі тры катлы варыва. Для тых, хто не выканаў нормы, прызначаўся першы (штрафны) кацёл, з поліўкай (з ячнай ці айсенай сечкі, без тлушчу, а часам і без солі). Раніцай давалі паўлітра, а вечарам літр поліўкі і 300 гр. хлеба. Другі кацёл, з супам, прызначаўся для дзесятнікаў і тых, хто выработавуў нормы працаваў на ненамраванай рабоце. Трэці кацёл, з кашай, прызначаўся «стаханайцам» (перадавікам).

Палова зняволеных вымерла ад голаду, холаду і непасільнай работы. Памерлых людзей голымі хавалі ў карытах. Хто паміраў летам, яго хоць трохі прысыпалі зямлёй, якая крыху адходзіла. А зімой расчышчалі зямлю ад снегу, які быў вельмі сыпкі, спрабавалі яе адбіваць ламамі, што не давала плёну, і снегам засыпалі трупы. Вязні знаходзіліся ў глыбокім нервовым узрушэнні, чакалі смерці. Лічылі, што больш як паўгады не пражывём.»

З Котласа Якуб Канстанцінавіч быў перавезены ў Вязнікі Уладзімірскай вобласці, а затым у Тацішчава

Саратаўскай вобласці, дзе ўступіў у 5-ю пяхотную дывізію польскай арміі, якая тут фарміравалася.

Умовы ўтрымання і забеспячэння ваеннаслужачых фарміруемай арміі былі неспрыяльныя — не хапала цёплых казармаў пры суровым клімаце. Таму сфарміраваныя польскія дывізіі і часці ў студзені-лютым 1942 г. былі перадыслацыраваны ў Сярэднюю Азію, дзе было працягнута фарміраванне новых злучэнняў, армій і часцей. Аднак сярэднеазіяцкі клімат быў нязвычайна для вайскоўцаў арміі. Значная частка тэрыторыі падваргалася пясчаным бурам. Існавала напружанне з харчаваннем. Шмат якія раёны былі малярыячнымі. Многія вайскоўцы захварэлі на ліхарадку, дызентэрыю, жаўтуху, тыф. За 6 месяцаў, пераважна ў першыя тыдні дыслакацыі, памерла 3 тыс. чалавек.

З улікам цяжкасцяў з узбраеннем і забеспячэннем армія ў сакавіку і жніўні 1942 г. была эвакуіравана ў Іран, як краіну, дзе меліся добрыя ўмовы для яе поўнага забеспячэння Вялікабрытаніяй. Выехала каля 80 тыс. ваеннаслужачых і больш 37 тыс. членаў іх сем'яў. Па словах Я. Конана: «У Кіргізію з Вялікабрытаніі была дастаўлена брытанская воінская форма. Тут мы пераапарануліся. Цягніком дабраліся да партовага горада Краснаводск (Туркменія), параплавам па Каспійскім моры прыбылі ў Іран. Затым паўгады знаходзіліся ў Іраку, праз Іарданію трапілі ў Палестыну, пасля чаго апынуліся ў Егіпце. На працягу 2 месяцаў на палігоне (каля Каіра) рыхтаваліся да вайны. Прыбылі ў Порт-Саід і пад канвоем прыплылі ў італьянскі порт Таранта». Такім чынам, у пачатку 1944 г. у Італію прыбыла прыкладна 50 тыс. вайскоўцаў 2-га польскага корпуса.

Немцы стварылі ў Італіі магутныя абарончыя заграджальныя лініі. Адной з ключавых стратэгічных найбольш моцных абарончых кропак на «лініі Густава» з'яўлялася ўзвышша Монтэ-Касіна з кляштарам і ў падножжы — курортным горадам Монтэ-Касіна. Побач з узвышшам праходзіла дарога з поўдня на Рым.

Каб узяць Рым неабходна было прарваць фронт і ўзяць Монтэ-Касіна. Са студзеня па май 1944 г. 5-я амерыканская і 8-я брытанская арміі правялі тут тры наступленні, страцілі 52 тыс. чала-

Герой публікацыі з аўтарам артыкула (яны ў цэнтры) і сынам з нявесткай

век, але «лініі Густава» ўзяць не змаглі. Пасля гэтага на штурм быў накіраваны 2-гі польскі корпус.

У ходзе наступлення ноччу з 17 на 18 мая 1944 г., нягледзячы на ўпартае супраціўленне немцаў, корпусам гэта лінія была пераламана, узяты Монтэ-Касіна, — адкрылася дарога на Рым. Корпус тут страціў больш 4 тыс. воінаў, з якіх 1078 чалавек, у тым ліку 264 беларусы, загінулі. 4 чэрвеня 1944 г. быў вызвалены Рым, а пазней і ўся Італія.

Якуб Канстанцінавіч Конан быў наводчыкам гарматы 3-й батарэі 2-га дывізіёна 5-га палка лёгкай артылерыі 5-й пяхотнай (крэсавай) дывізіі. Пасля перамогі пад Монтэ-Касіна ён удзельнічаў у вызваленні Монтэ-Каіра, Пескары, Анконы, Фларэнцыі, Балоніі, Санта-Стэфана. За баявыя мужнасць і адвагу быў узнагароджаны польскімі Памятным крыжом Монтэ-Касіна, медалём «За ўдзел у абарончай вайне 1939», брытанскімі «Зоркай Італіі», «Зоркай 1939–1945», «Медалём вайны 1939–1945». Па яго ўспамінах: «Немецкая лінія абароны была моцная. З нашага боку раўніна, а дзе немцы знаходзіліся — высокія горы. Іх пазіцыя была больш зручная. Там былі іх назіральнікі, якія бачылі нас як на далоні. Таму наступаць можна было толькі ноччу. Днём знаходзіліся пад маскіровачнымі сеткамі. Гарматы закапалі ў зямлю. Наша батарэя выпусціла з

гармат каля 800 снарадаў. Ствалы награваліся так, што чырванелі і на іх лілі халодную ваду, каб астудзіць. Ад разрываў было светла амаль як днём. Пасля таго, як нашы танкі абышлі ворага з тылу, наступіў карэнны пералом у баі. Хоць і вялікімі ахвярамі, перамогу мы ўсё ж вырвалі. Пасля боя на месцы Монтэ-Касіна засталася поле. Горад быў поўнасцю спалены, ні аднаго дома, ад дрэў адны пні. Толькі

1 красавіка 1951 г. была праведзена масавая акцыя па іх арышце і дэпартацыі (разам з сялянамі) на спецпасяленне ў Сібір з канфіскацыяй маёмасці і адабраннем узнагарод. З сабой дазвалялася браць самае неабходнае. Было саслана 888 былых вайскоўцаў — ураджэнцаў Беларусі, у тым ліку 26 чалавек з Маладзечаншчыны.

Па ўспамінах Якуба Канстанцінавіча яго арышт адбываўся наступным чынам: «Памятаю, павячэраўшы, мы леглі спаць. Раптам нешта грукнула. Дзвярэй мне не давалася адчыняць, бо іх проста выламалі. У хату зайшлі два лейтэнанты, два салдаты, узброеныя аўтаматамі, ды двое ў цывільным, якія апісалі нашу маёмасць. Забралі карову, 3 кабаню, 4 авечкі, шмат бульбы. Мне загадалі збірацца. Вялі мяне пад аўтаматамі, як нейкага злачынца...». Разам з ім была саслана і жонка з сынам-немаўля. Пабудаваную ў Міхалове хату канфіскавалі і перадалі пад будаўніцтва школы ў Сакольніках.

Сям'ю саслалі ва Усолле Сібірскае Іркуцкай вобласці. Тут Якуб Канстанцінавіч працаваў на будоўлі, зрабіў сабе хату. Дамоў сям'я вярнулася ў 1961 г. Жылі нейкі час у родных у в. Дубіна Валожынскага раёна. Купілі хату і ў 1962 г. паставілі яе ў пас. Беразінскае — гэта трэцяя хата, пабудаваная ім для сям'і. Якуб Канстанцінавіч працаваў сталяром у ЖКГ, затым у прыватным парадку рабіў людзям печы. У 1982 г. памерла яго жонка. У 1971 г. была прызнана беспадстаўнасць дэпартацыі.

Сям'я рэабілітаваная і атрымала грашовую кампенсацыю за канфіскаваную маёмасць (кампенсацыя была сімвалічнай). З 1 студзеня 1993 г. згодна з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб ветэранах» былыя воіны-андэраўцы прызнаны ветэранамі вайны і з іх канчаткова зняты ўсе абмежаванні і падазрэнні.

Зараз Якуб Канстанцінавіч жыве разам з сям'ёй сына. «Жыві прасто — пражываеш год за сто!» — вось дэвіз яго жыцця. Ён аслеп, але захаваў памяць, з'яўляецца цікавым суразмоўцам. Сапраўдны клопат аб ім працягвае нявестка — Яніна Іванайна. І ёй за гэта вялікі дзякуй.

Барыс БАРОЎСКІ,
Мінуковы супрацоўнік
Мінскага абласнога
краязнаўчага музея

квітнелі навокал чырвоныя макі... Шмат нашых там палягло — 5-я дывізія лягла амаль уся».

Пасля заканчэння вайны Я. Конан з-за хваробы быў дастаўлены ў шпіталь г. Мадользе, што на поўдні Італіі. У верасні 1946 г. у складзе корпуса быў перакінуты ў Вялікабрытанію, дзе праходзіў павольны працэс дэмабілізацыі вайскоўцаў. Большасць вайскоўцаў корпуса засталася на Захадзе, а каля 1 тыс. чалавек вярнулася ў Беларусь. На ўспамінах Я. Конана: «Улічваючы неспрыяльны брытанскі клімат і сумуючы па Бацькаўшчыне, я вырашыў вярнуцца ў Беларусь. Атрымаў 2 камплекты вайсковага абмундзіравання, цывільны касцюм, капялюш, зорбак і 4 красавіка 1948 г. трапіў у брытанскі рэпатрыяцыйны лагер. На параплаве дабраўся ў Гданьск і пасля аднаведнай праверкі — дамоў».

Прыбыўшы ў Міхалова Якуб Канстанцінавіч уладкаваўся падсобным рабочым на заводзе п. Беразінскае, дзе неўзабаве яго скарацілі. Крыху папрацаваў у Яхімоўшчыне і стаў сталяром ЖКГ у Беразінскім. У 1949 г. ажаніўся, у 1950 г. пабудоваў хату. У сям'і нарадзіўся сын. Стаўленне ўлады да вайскоўцаў было недаверлівым і недобрамыслівым як да здраднікаў і «ворагаў народа». Іх прыцягвалі да крымінальнай адказнасці і заключалі ў месцы пазбаўлення волі. З 31 сакавіка на

Вясёлыя замалёўкі з жыцця раённай газеты

Чытаючы газету, людзі не толькі бачаць удумках вобразы таго, чаму прысвечаны публікацыі, а часам думаюць, разважаюць і пра аўтараў матэрыялаў – пра тое, што сабой уяўляюць гэтыя асобы, у якіх умовах і пры якіх абставінах рабілі яны свае фотаздымкі, стваралі свае тэксты. Калі журналіст – сапраўдны прафесіянал, то ўяўленне пра тое, пра што ён піша, у большасці людзей будзе прыкладна аднолькавае, бо ён адлюструе жыццё адэкватна, такім, якое яно ёсць на самай справе. А вось уяўленне пра працу газетчыка, пра яго прафесійны партрэт, пра спецыфіку працэсу з'яўлення на свет чарговых нумароў перыядычных выданняў у кожнага сваё ў залежнасці ад жыццёвага вопыту: хтосьці і сам не раз бываў у розных рэдакцыях, а камусьці нават па тэлебачанні не даводзілася іх бачыць. Адпаведна, для кагосьці журналістыка, рэдакцыя – гэта рамантычная загадка і аўтарытэт, для кагосьці – ледзь не інквізіцыя, у якую можна скардзіцца і патрабаваць задавальнення сваіх прэтэнзій, для іншых яна – трыбуна і кармушка, на якую нібыта можна ўскочыць, абнародаваць з яе вышні перад публікай сваю геніяльную графаманію (якая, калі разабрацца, лепш глядзелася б у гісторыі хваробы шызафрэнікі), а пасля запатрабаваць: «Ганарар на бочку!».

Можна вызначыць і некаторыя іншыя катэгорыі чытачоў, але не будзем паглыбляцца ў падрабязнасці, хопіць і вышэйпералічаных для таго, каб зрабіць некалькі замалёвак пра сустрэчы з імі. Усе гэтыя сустрэчы адбыліся ў розны час, але ў адным месцы – у Талачынскім раёне, і адным з іх удзельнікаў заўсёды быў чалавек з талачынскай раённай газеты «Наша Талачыншчына».

Пісаць – шкодна для здароўя

Не інтэлігенцкага паходжання добразычлівае жанчына гадоў пяцідзесяці, якая наглядна ведае аднаго супрацоўніка раённай газеты, але асабіста з ім не знаёмая і нават не зусім упэўненая ў тым, дзе ён працуе, падчас чарговай сустрэчы на вуліцы адважваецца загаварыць:

– Дзень добры. А вы ў райвыканкаме працуеце ці ў рэдакцыі?

– У рэдакцыі, пішу, – адказвае ён збянтэжана ад нечаканасці і таму крыху недарэчна – «Пішу». – А што такое?

– О, пісаць трэба, трэба пісаць, гэта добра. Толькі глядзіце, асцярожна, каб не зашкодзіла. Пісаць трэба так: гадзіну папісаў – адпачыў, гадзіну папісаў – адпачыў. І абавязкова на свежае паветра выходзіць, бо пісаць – гэта вельмі вялікая нагрузка на арганізм. Трэба берагчы здароўе.

Жанчына звярнулася не з просьбай ці скаргай, а проста

ад цікавасці, і да таго ж прыязна, з сімпатыяй. І пасля той кароткай гутаркі работніку пярэ (даўно ўжо не пярэ, а камп'ютэрнай клавіятуры) успомніліся дзве літаратурныя асобы – коласаўскі Лабановіч, якога пажылая старошка папярэдзвала, каб шмат не чытаў, бо кнігі «сушаць чалавека», і Янка Брыль, якога маленькая вясковая дзяўчынка ўбачыла за захопленай пісьменніцкай працай і здзіўлена сказала: «Во дурны, сеў і піша».

Трактар замест малатка

Лета. На выгане – калгасны статак. Драўляная будка для пастухоў. Самі яны ходзяць, штосьці робяць. Да іх набліжаецца журналіст раённай газеты, які праязджаў міма і захацеў пацікавіцца, як жывецца і працуецца ў палявых умовах. Хлопцы былі спакойныя, нязлосныя, але калі пачулі, хто і з якой мэтай да іх падышоў, у аднаго з іх адкрыўды і абурэння аж задрыжаў голас.

– Як жывём?! Хадзіце, пакажу, як жывём. Зараз пакажу, усё пакажу, толькі маё імя не называйце, калі пісаць будзеце, бо гэты... (назваў імя старшыні) мяне з'есць. А так не здагадаецца, хто ўсё раскажаў, мы тут па зменах працуем, і ён не будзе ведаць, на якую змену вы да нас прыежджалі, – і вядзе гасця да будкі.

Падвёў, адчыніў дзверы. Унутры – нары і кучы брудных анач на іх, страшна брудныя мокрыя коўдры, ні за што не згадзіўся б зайсці сюды, а тым больш – сесці на адны з нараў, а пра тое, каб легчы і накрыцца тымі лахманамі, і гаворкі

быць не можа. Але ж працаўнікі жывуць у такіх умовах, прымаюць ежу і начуюць.

Пастух гнеўна паказвае на дзірку ў адной сцяне зверху: адвалілася і абвісла дошка.

– Вось адтуль, калі дождж бакавы, усё і залівае. І ўся будка хутка разваліцца, – хістануў за дзвярны праём, і сапраўды яна з рыпам завагалася ў розныя бакі. – Яшчэ пару разоў вецер памяняецца, перацягнем – і ўсё, разваліцца.

Аказваецца, калі дождж пачынае ліць у дзірку, будку чапляюць трактарам і паварочваюць цэлай сцяной супраць ветру. Зноў стане заліваць – і зноў перацягваюць трактарам.

Вось дык логіка ў людзей! Узяць малаток, цвік, падняць дошку на месца і прыбіць, накінуць звонку кавалак поліэтылену ці іншага непрамакальнага матэрыялу... Але не, мы не сталяры, мы пастухі, наша справа – кароў даглядаць, а рамантаваць сваё часовае жыллё мы не абавязаныя.

Сяргей
АБРАМОВІЧ,
г. Талачын

Зірніце на свой балкон

Кожны год з надыходам вясны павялічваецца колькасць балконных пажараў, а тлумачыцца гэта тым, што нашы курцы перайшлі з лесвічных пляцовак на балконы ды лоджыі.

Давайце зазірнем туды і здзівімся: чаго толькі няма – гэта і старыя рэчы, і макулатура, і будаўнічыя матэрыялы. Менавіта на такіх балконах, калі зверху кінуць непатушаны недакурак, здараюцца пажары.

Адля таго, каб зберагчы сваю ўласнасць ды жыццё, неабходна ўсяго толькі, сыходзячы з дома, абавязкова закрыць балконныя рамы ці лоджыі і не захоўваць на іх рэчы, якія добра гараць.

Інспектар ЦПАНС,
Вольга ЦЫНКЕВІЧ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

І – дзесятая літара беларускага алфавіта. Паходзіць з кірыліцкай І («і дзесятырычнае»), утворанай на аснове грэка-візантыйскай устаўнай І («эта»). У старабеларускай графіцы ў сувязі з функцыянаваннем розных пісьмовых школаў і выкарыстаннем розных тыпаў пісьма ўжывалася ў некалькіх варыянтах, якія дапамагаюць вызначыць час і месца напісання пісьмовых помнікаў. Абазначала гук «і» часцей за ўсё перад галоснымі і «й» («великий», «пріехати»). Мела лічбавае значэнне «дзясцъ». Паралельна з ёй выкарыстоўвалася літара И з Н («іжэ»), што ўзнікла на аснове грэка-візантыйскай устаўнай Н («эта»). У XVI ст. акрамя рукапіснай набыла і друкаваную форму.

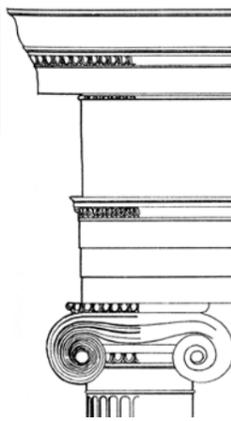
У сучаснай беларускай мове абазначае нелабілізаваны галосны гук «і» пярэдняга раду верхняга пад'ёму і мяккасць папярэдняга зычнага (ніва – н'іва), а ў пачатку слова, пасля галосных, «ў», «ь» і апостафа – спалучэнне гукаў «йі» (імжы – йімжа, краіна – крайіна, салаўі – салаўйі, ве-

раб'іны – в'эраб'іны). Бывае вялікая і малая, мае рукапісную і друкаваную форму.

Пры класіфікацыйным падзеле мае значэнне «дзясцъ» (група «і»), пры лічбавай нумарацыі – дадатковае значэнне для размежавання прадметаў пад адным нумарам (шыфр № 8і).

ІААН, Іван – старажытнабеларускі дойд XII ст., прадстаўнік Полацкай школы дойдства. У сярэдзіне XII ст. пабудаваў Полацкую Спаса-Ефрасіннеўскую царкву. Верагодна таксама, што ўдзельнічаў у стварэнні Бельчыцкага Барысаглебскага манастыра, дзе пабудаваў тры царквы.

ІАНИЧНЫ ОРДЭР – адзін з трох асноўных грэчаскіх архітэктурных ордэраў. Ствол калоны, аздоблены канелюрамі (вертыкальныя жалабкі), мае круглую базу складанага профілю (часам з п'едэстам), капітэль з валютамі, якія прыкрываюць эхін (паўавал), і тонкай прамавугольнай у плане плітой-абакай; антабле-

мент уключае архітраў, падзелены на 3 палосы (фасцы), і карніз з дэнткуламі над высунутай плітой і высокай разной сімай зверху. У іанічным ордэры з атыкам замест дэнткул суцэльная палоса фрыза, упрыгожаная рэльефам. Іанічны ордэр адрозніваецца ад дарычнага большай лёгкасцю прапорцыяў і больш багатым дэкорам усіх частак.

У Беларусі шырока выкарыстоўваўся ў культавай, палацавай, сядзібна-паркавай, грамадскай архітэктуры: 4-калонныя порцікі ў Мінскай ратушы, Сноўскім палацы і ў Магілёўскім касцёле кармелітаў, 6-калонныя порцікі ў Хальчанскім палацы, інтэр'ер Нясвіжскага касцёла езуітаў, 12-палётная каланнада ў Гомельскім палацы ды інш. Выкарыстоўваўся іанічны порцік і ў архітэктуры савецкіх часоў: галоўны корпус Віцебскага медыцынскага інстытута, Баранавіцкі чыгуначны вакзал, Гомельскі Палац культуры і тэхнікі чыгуначнікаў ды інш.

ІВАН ГАЛАВАСЕК – святая ўсячэння галава Іаана Хрысціцеля (29 жніўня паводле старога стылю). У гэты дзень забаранялася есці скаромнае, а таксама ўжываць у страву круглыя плады, каб не быць падобнымі да Ірадыяны, якая забяўлялася галавою Іаана Хрысціцеля быяблыкам. Верылі, што цягам году адсечаная галава прырастае да свайго месца, таму ў гэты дзень стараліся не карыстацца нажамі і сякерамі (нават хлеб ламалі рукамі ці наразалі лустамі загадзя). Калі ж варылі бацвінне, пазбягалі чырвонага, баючыся, што цягам году ў доме праліецца чыянебудзь кроў.

На Палессі на Івана Галавасека (Жалінавага Івана) ламалі каліну і варылі кісель, каб увесь год не балела галава.

ІВАН КУПАЛА – у беларусаў ды іншых еўрапейскіх народаў старажытнае земляробчае свята найбольшага росквіту жыццядайных сілаў прыроды. Прымеркаванае да летняга сонцастання. Іншая назва – *Купалле*.

Наступны нумар
«Краязнаўчай газеты»
выйдзе 8 мая 2009 года